

doi: 10.3935/rsp.v31i3.

UNLEASHING ADAPTIVE POTENTIAL FOR SOCIAL PROTECTION – GOOD ADAPTIVE SOCIAL PROTECTION PRACTICES IN THE LATIN AMERICA AND CARIBBEAN REGION

Francesco Tisei i Malin Ed

Washington, DC: International Bank for
Reconstruction and Development i World
Bank, 2024., 119 str.

Prijeteći bauk klimatskih promjena nadvija se nad cijelim svijetom, a posebice nad područjem Latinske Amerike i Kariba. Takvi nestalni vremenski obrasci naravno jako nepovoljno utječu na njegovu bogatu biološku raznolikost i prostrane obale s ekstremnim vremenskim prilikama, posebice podložnim podizanjem razine mora. Hidrometeorološke pojave izazvane klimom i sekundarne katastrofe sve su učestalije i ozbiljnije, a devet latinskoameričkih zemalja nalazi se među 20 zemalja u svijetu s najvećim klimatskim rizikom. U razdoblju između 1990. i 2022. godine godišnji broj katastrofa povećao se za 200% što je rezultiralo s ukupno 2 078 zabilježenih ozbiljnih nepogoda. Dodatno, gospodarski šokovi, poput recesije i globalne fluktuacije cijena roba duboko utječu na gospodarstva Latinske Amerike, posebno zbog oslanjanja u većem broju zemljama na samo nekoliko ključnih proizvoda.

Najveći teret šokova povezanih s klimatskim katastrofama, ali i drugim šokovima kao što su pandemije, financijske krize, galopirajuća inflacija i drugo, koje u Latinskoj Americi postaju sve češće i intenzivnije, nesrazmjerno snose siromašna i ranjiva kućanstva. Porast katastrofa povezanih s klimatskim promjenama i drugim uzrocima ima jako nepovoljne učinke

na socio-ekonomsko blagostanje, posebno među najranjivijim dijelovima društva i ruralnog stanovništva koji su višestruko izloženi takvim šokovima. Za Peru je, na primjer, ustanovljeno kako od posljedica klimatskih promjena kod najnižeg dohodnog kvintila (20% najsiromašnijih) pati 18% populacije, dok je to kod 20% najbogatijih tek 2%. Slične nepovoljne klimatske posljedice pogađaju u navedenoj zemlji 22% seoskog i tek 3% gradskog stanovništva. U Dominikanskoj Republici svako četvrto kućanstvo u najnižem kvintilu distribucije dohotka živi u području visokog rizika od poplave, dok je to znatno manje kod bogatih kućanstava, gdje je navedeni udio 13,7%.

Latinska Amerika pogođena je višestrukim opasnostima, uključujući različite vrste oluja, poplava, potresa, klizišta i suše. Između 1990. i 2022. 66% od 2 078 događaja koji su se dogodili u regiji bili su hidrometeorološkog podrijetla (uglavnom poplave i oluje). Od geoloških događaja bili su najčešći potresi i klizišta. Ujedno, posljednjih godina često se događaju i veliki šumski požari. Karibi su svake godine podložni snažnim tropskim olujama i uraganima, a kako se radi o razmjerno malim državama, oni imaju jako velik i nepovoljan utjecaj na njihova gospodarstva.

Negativni učinci klimatskih promjena i ostali šokovi pojačavaju siromaštvo, narušavaju ljudski kapital i potiču na migracije, te u velikoj mjeri poništavaju pozitivne učinke smanjivanja neimaštine u posljednja dva desetljeća. U odgovoru na takve krize, tamošnji sustavi socijalne zaštite suočavaju se sa složenim izazovima, što naglašava potrebu za nastavkom ulaganja i snaženja adaptivne socijalne zaštite (ASZ). U unaprjeđenju tih sustava, bez sumnje će od velike koristi biti novoobjavljena knjiga Francesca Tiseia i Malina Eda pod nazivom *Unleashing Adaptive Potential for Social Protection – Good Adaptive Social Protection Practices in The Latin America and Caribbean*

*Region*¹ (Oslobađanje adaptivnog potencijala za socijalnu zaštitu – dobre adaptivne prakse socijalne zaštite u regiji Latinske Amerike i Kariba) koju su zajednički objavili Međunarodna banka za obnovu i razvoj i Svjetska banka.

Unaprjeđenje ASZ-a agende može omogućiti vladama u razvijanju empirijske i vremenski ograničene pomoći obiteljima pogođenim šokom, čime se omogućuje njihov razmjerno brzi materijalni i psihički oporavak, jača njihova otpornost i u konačnici pomaže očuvanju njihovog ljudskog kapitala. Publikacija se sastoji od četiri poglavlja i počinje opsežnim pregledom klimatskih promjena i profila rizika od katastrofa u regiji. Nakon toga slijedi poglavlje koje sadrži pregled sustava socijalne zaštite u regiji. Treće poglavlje daje detaljnu analizu procjena testa otpornosti na stres koji je razvila Svjetska banka, prikazujući primjere dobre prakse i sveobuhvatne slabosti kategorizirane prema dijelovima programa adaptivne socijalne zaštite. Tu se također nudi niz novih preporuka usmjerenih na unaprjeđenje provedbe programa ASZ-a u Latinskoj Americi. Četvrto je poglavlje okrenuto budućnosti, istražujući ulogu različitih organizacija u svijetu u doprinosu postizanja veće prilagodljivosti i djelotvornosti sustava socijalne zaštite u regiji. Tu se ujedno pruža šira perspektiva o izazovima i prilikama koje okružuju napredak ove ključne agende u latinskoameričkim zemljama, prije svega od neophodnog prelaska s konvencionalnog pristupa socijalnoj zaštiti kao alatu usmjerenom na ublažavanje siromaštva, prema razvoju modela koji su uključivi i fleksibilni, te potencijalno mogu proširiti pomoć na širi obuhvat kućanstava koja bi mogla postati siromašna zbog klimatskih šokova. Publikacija također ima za cilj usmjeriti buduću politički dijalog, informirati kreatore

politike oko ove ključne agende u regiji, te uključiti širi krug dionika.

U cjelini, autori navode kako je u Latinskoj Americi, usprkos svim poteškoćama, ostvaren zavidan napredak u učinkovitosti socijalne politike, iako su i nadalje značajne razlike između pojedinih zemalja. Ipak, i nadalje brojne tamošnje zemlje imaju ozbiljnih poteškoća u prijelazu s povremenih oblika pomoći na pristup boljeg informiranja o riziku u kojem se pomoć nakon ekstremnih događanja pruža na predvidiv i jasan način. Takvi vladini programi, koje obilježava inovativni pristup i pozitivni učinci na smanjenje siromaštva i socio-ekonomsko osnaživanje, ne samo da su privukli pozornost u regiji, već su poslužili i kao mjerilo za stručnjake socijalne zaštite širom svijeta. Mnogi programi socijalne pomoći u regiji uspješno pokrivaju većinu najsiromašnijeg stanovništva, pri čemu su posebno pohvalni primjeri Brazila, Urugvaja i Argentine.

U navedenim se zemljama jasno pokazala važnost ulaganja u standardne programe socijalne zaštite s visokim stupnjem pokrivenosti, koji s razvojem određenih protokola i smjernica, mogu omogućiti brzo i lako širenje oblika pomoći u uvjetima nastalih šokova. Ipak, postoje i određene slabosti kao što su fragmentiranost sustava socijalne zaštite, otežani postupak prigovora i žalbi, te kašnjenja s isplatom pomoći i naknada. Gotovo sve latinskoameričke zemlje obilježava nepostojanje ili nedovoljna primjena procjena ranjivosti na temelju podataka ranog upozorenja. Pitanje financiranja programa gotovo je najsloženije i najzahtjevnije u provedbi socijalne politike vezane uz ublažavanje posljedica klimatskih promjena. Ipak, postoje ohrabrujući pozitivni primjeri kao što su Karijski fond za osiguranje od rizika katastrofe, koji je prvi svjetski transnacionalni

¹ Publikacija je dostupna na mrežnoj stranici <https://www.worldbank.org/en/region/lac/publication/adaptive-social-protection-good-practices-latin-america-caribbean>.

program ublažavanja posljedica katastrofe. Od svog osnutka, Karijski fond je ostvario 58 isplata u ukupnoj vrijednosti 260 milijuna američkih dolara. U Meksiku uspješno djeluje Fond za prirodne katastrofe koji na inovativan način povezuje financiranje programa posljedica od katastrofa sa sustavima socijalne zaštite.

Preventivne mjere kao i postupci učinkovitog ublažavanja posljedica klimatskih promjena posebno su važni u uvjetima starenja stanovništva, snažnih migracijska tokova, te značajnog dijela stanovništva zaposlenog u neslužbenom gospodarstvu. Na temelju brojnih primjera i pozitivnih iskustava, ova zanimljiva publikacija može biti od velike koristi u unaprjeđenju napora vlada diljem regije, ali i šire, u jačanju svojih nacionalnih sustava i programa socijalne zaštite, posebice s obzirom na raznolik spektar šokova kojima su društva danas izložena.

Predrag Bejaković

doi: 10.3935/rsp.v31i3.

STAREJŠI ODRASLI V ČASU EPIDEMIJE COVID-19 V LUČI DRUŽBENIH SPREMAMB IN DIGITALIZACIJE

**Jana Goriup, Barbara Grintal,
Peter Seljak (ur.)**

Maribor: AMEU-ECM, Alma Mater
Press, 2023., str. 335.

Znanstvena monografija *Starejši odrasli v času epidemije COVID-19 v luči družbenih sprememb in digitalizacije* predstavlja četvrtu publikaciju katedre socijalne gerontologije na Almi Mater Europaea Maribor koja istražuje utjecaj pandemije COVID-19 na starije osobe kroz različite društvene i

tehnološke perspektive. Ova monografija rezultat je multidisciplinarnog rada stručnjaka i studenata socijalne gerontologije i srodnih zanimanja koji obuhvaća znanstvene radove s fokusom istraživanja ključnih izazova s kojima su se starije osobe suočavale tijekom pandemije, uključujući smanjenu dostupnost zdravstvene skrbi, negativne posljedice socijalne izolacije te probleme digitalne isključenosti. Urednici monografije, izv. prof. Jana Goriup, doc. dr. sc. Barbara Grintal i doc. dr. sc. Peter Seljak, ugledni su socijalni gerontolozi i stručnjaci koji proučavaju ovo područje te su prethodno sudjelovali u objavama sličnih znanstvenih monografija. Iskustvo i stručnost urednika uz visoku razinu analize i istraživanja koja su prezentirana u objavljenim radovima, dodatno naglašava znanstvenu vrijednost i relevantnost ove publikacije.

Ova monografija sastoji se od 335 stranica i započinje uvodnim riječima rektora sveučilišta Alma Mater Europea. Sadrži dvije recenzije koje su napisali red. prof. Andrej Koren i doc. Danijela Lahe, kao i stručno objašnjenje svrhe monografije glavne urednice, zasl. prof. dr. Jane Goriup. Monografija je napisana na slovenskom jeziku, osim nekoliko radova koji su napisani na engleskom jeziku, dok su sažeci svih radova pisani na engleskom i slovenskom jeziku.

Urednica u nekoliko stranica daje kratak pregled cjelokupnog sadržaja i pojašnjava svrhu monografije. Unutar monografije nalazimo 18 različitih znanstvenih radova, uključujući izvorne znanstvene radove, pregledne članke i stručne članke, koji istražuju različite aspekte problema starijih osoba tijekom COVID-19 pandemije i drugih socijalno-gerontoloških izazova.

U monografiji se ističe nekoliko radova koji su obradili važnu problematiku tijekom COVID-19 pandemije kod starijih osoba. Problem samoće, proizašao iz socijalne izolacije, značajno je pogodio stariju populaciju. Autorice Lidija Gradišnik i

Jana Goriup istaknule su kako su posljedice takve socijalne izolacije uzrokovale velike zdravstvene probleme, ali i promjene u društvenom položaju starijih osoba. Psihološki učinci pandemije, osobito usamljenost te posljedično promjena u dobrobiti starijih osoba, koji zahtijevaju veću podršku u budućnosti, odlično su obuhvaćeni radom autora Petera Seljaka i Barbare Grintal. Vrlo bitna tema u vrijeme COVID-19 pandemije svakako je bio problem nemogućnosti kontaktnog oproštaja koji je zamijenila digitalna tehnologija čime se bavila autorica Alenka Križaj. Ovi radovi zajedno pružaju uvid u duboki utjecaj pandemije na stariju populaciju i ukazuju na važnost promišljenog pristupa u rješavanju problema socijalne izolacije.

Ostali radovi fokusirani su na važne teme poput utjecaja socijalne izolacije na mentalno zdravlje starijih osoba, važnosti pravilne prehrane i fizičke aktivnosti za očuvanje njihovog zdravlja, te prilagodbe zdravstvenog sustava novim uvjetima. Također se istražuju mogućnosti integracije starijih osoba u suvremene tehnologije kako bi se smanjila njihova digitalna isključenost, a značajan dio monografije posvećen je pitanjima ageizma u zdravstvenom sustavu i potrebnim reformama za stvaranje inkluzivnog društva.

Monografija kao cjelina predstavlja važan doprinos razumijevanju socijalne gerontologije u kontekstu pandemije COVID-19. Njena snaga leži u multidisciplinarnom pristupu, koji omogućava sveobuhvatan pregled problema i izazova s kojima su se starije osobe suočavale, dok metodološka raznolikost radova doprinosi bogatstvu perspektiva i pruža čitateljima duboko razumijevanje obrađenih tema. Iako monografija obuhvaća širok raspon tema, moguće je uočiti određene praznine u analizi dugoročnih psihosocijalnih posljedica pandemije na starije osobe. Primjerice, iako su u mnogim radovima naglašeni problemi socijalne izolacije i digitalne isključenosti,

dodatna istraživanja mogla bi bolje objasniti dugoročne učinke ovih faktora na mentalno zdravlje starijih osoba i njihovu sposobnost prilagodbe novim društvenim normama.

Stil pisanja u monografiji je općenito razumljiv i pristupačan, što je čini korisnom i za širu publiku izvan akademske zajednice. No, ponekad su jezične konstrukcije i korištenje specifične terminologije izazovne za čitatelje bez prethodnog znanja o socijalnoj gerontologiji. Pojednostavljivanje nekih dijelova ili dodatna objašnjenja terminologije mogli bi doprinijeti boljoj razumljivosti monografije. Članci unutar monografije temelje se na dobro proučenim znanstvenim radovima objavljivanim u visoko indeksiranim časopisima ili kvalitetnim stručnim izvorima. Unutar članaka vidljivo je primjereno korištenje znanstvenog aparata i citiranje izvora. Rezultati i cjelokupna tematika u člancima je bila kvalitetno interpretirana i argumentirana. U empiričkim i sistematičnim člancima korištena je prikladna metodologija koja je dobro opisana i detaljno objašnjena.

Pozitivni aspekti monografije uključuju njenu sveobuhvatnost i relevantnost tema, kao i metodološku raznolikost koja doprinosi bogatstvu sadržaja. Radovi su dobro strukturirani, a rezultati istraživanja jasno interpretirani i argumentirani, što monografiji daje visoku znanstvenu vrijednost. Unatoč tome, dodatno isticanje konkretnih primjera iz prakse moglo bi ojačati korisnost rada za kreatore politika i praktičare, posebno u kontekstu preporuka za implementaciju istraženih rješenja.

Starejši odrasli v času epidemije COVID-19 v luči družbenih sprememb in digitalizacije predstavlja značajan doprinos socijalnoj gerontologiji, pružajući važne uvide u izazove i prilike koje je pandemija donijela starijoj populaciji. Radovi u monografiji su dobro istraženi, metodološki raznoliki i pružaju vrijedne smjernice za daljnja istraživanja i razvoj praktičnih rješenja

za unaprjeđenje kvalitete života starijih osoba. Monografija se preporučuje studentima socijalne gerontologije, zdravstvenim djelatnicima te kreatorima politika kako bi se dodatno osvijestili o problemima starenja i pripremili za buduće izazove.

Ova monografija nije samo dokumentacija izazova s kojima su se starije osobe

suočavale tijekom pandemije, već i poziv na akciju za unaprjeđenje socijalnih politika i praksi koje će osigurati kvalitetan život starijih osoba u svim okolnostima.

Mateja Buzina, mag. med. tech
Doktorantica socijalne gerontologije